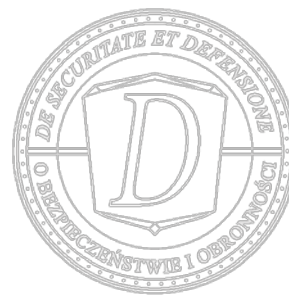


*Marta ŁUKAWSKA<sup>1</sup>*

*Uniwersytet Gdański<sup>2</sup>*

*Wydział Nauk Społecznych*

*lukawska.marta@gmail.com*



---

## **EDUKACJA JAKO JEDEN Z GWARANTÓW BEZPIECZEŃSTWA W POLSCE**

---

**ABSTRAKT:** Wychowanie i kształcenie jest jednak bardzo ważnym elementem obronności. Siła państwa i jego bezpieczeństwo według teorii Josepha Nye opiera się o dwa segmenty tzw. „twardą siłę” i „miękką siłę”. Oba komponenty składają się na „rozważną potęgę”. Analizując kwestię bezpieczeństwa państwa należy, zatem rozpatrywać nie tylko potencjał ekonomiczny i geograficzny, ale również czynniki wpisane w strategię „soft power”. W artykule podjęto próbę zdefiniowania terminu bezpieczeństwa oraz sposobu jego zapewnienia przez edukację. Poruszono zagadnienia związane z obecną sytuacją w zakresie zapewnienia bezpieczeństwa w Europie. Artykuł ukazuje, iż w współczesnym świecie należy zredefiniować pojęcie bezpieczeństwa oraz środki, które je zapewniają.

**SŁOWA KLUCZOWE:** edukacja, bezpieczeństwo, wartość, strategia

---

## **EDUCATION AS ONE OF GUARANTORS OF SECURITY IN POLAND**

**ABSTRACT:** Education and training is a very important element of defense. Strength of the state and its security according to Joseph Nye’s theory is based on two segments, so-called “hard power” and “soft power”. Both components make up the “smart power”. Analyzing the issue of national security we should, therefore, consider not only the economic potential and geographical factors but also factors that are part of the soft power strategy. This article attempts to define the term of security and the way to ensure it through education. The issues with the current situation in terms of ensuring security in Europe are also raised. The article shows that in the modern world the concept of security and means to provide it must be redefined.

**KEYWORDS:** education, security, value, strategy

---

<sup>1</sup> Marta Łukawska – magister, absolwentka Uniwersytetu Gdańskiego gdzie ukończyła studia II stopnia z Pedagogiki wczesnoszkolnej oraz Politologii. Obecnie doktorantka na wydziale Nauk Społecznych Uniwersytetu Gdańskiego, zajmująca się badaniem polskiej polityki oświaty.

<sup>2</sup> University of Gdansk.

## WPROWADZENIE

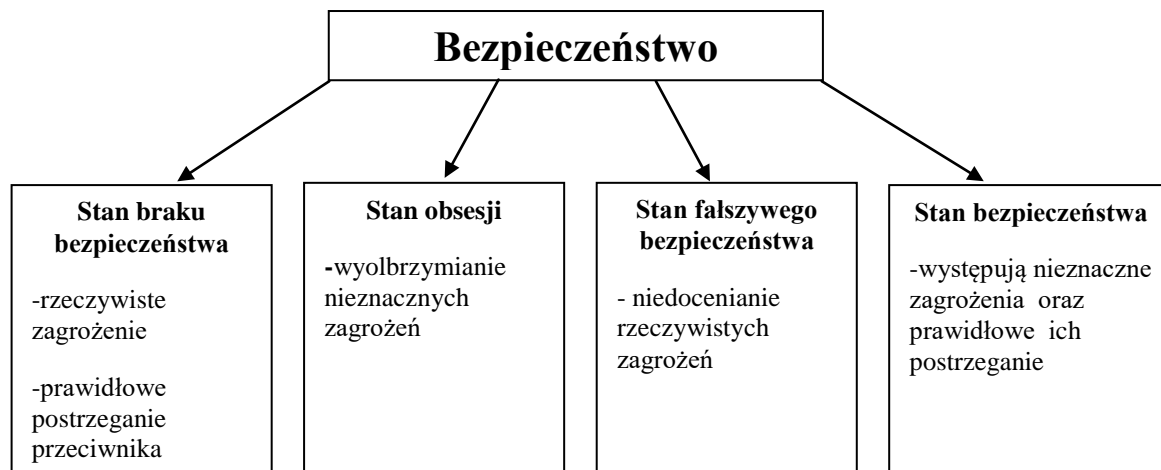
Nieustannie trwające konflikty i ataki terrorystyczne skłaniają do refleksji nad sposobami zapewnienia bezpieczeństwa. Terroryzm w najprostszym rozumieniu jest wymuszeniem siłą własnych postulatów. II wojna światowa pozostawiła w państwach europejskich silną potrzebę zapewnienia bezpieczeństwa. Utworzono międzynarodowe organizacje, których zadaniem jest zapobieganie konfliktom oraz tworzenie jedności wśród państw Europy. Działalność owych organizacji wydaje się być jednak niewystarczająca. Współczesna Europa boryka się z problemem wywołanym przez napływ ludzi z objętej wojną Syrii oraz innych rejonów konfliktów zbrojnych. Różnice kulturowe, religijne i społeczne są przyczyną zmniejszania się poczucia bezpieczeństwa w Europie. Bezpośrednim sposobem na przywrócenie ładu społecznego w opinii niektórych rządów państw europejskich i organizacji międzynarodowych jest edukacja społeczna.

Niniejszy artykuł jest przyczynkiem do dalszego wzrostu zainteresowania się bezpieczeństwem w kontekście edukacji. Mimo rozwoju oraz ciągłych zmian na wszystkich płaszczyznach funkcjonowania społeczeństwa, nawet tych najbardziej pierwotnych, jakimi są podstawowe potrzeby człowieka, bezpieczeństwo nadal stanowi kluczową wartość.

## ROZUMIENIE I ZNACZENIE BEZPIECZEŃSTWA W LITERATURZE

Posługiwanie się terminem „bezpieczeństwo” jest tak częste, iż jego znaczenie zdaje się nie zastanawiać już nikogo oprócz metodologów. Wydarzenia mające miejsce we współczesnym świecie zmuszają jednak do refleksji nad tym zjawiskiem. Rozpatrując znaczenie bezpieczeństwa nie należy ograniczać tego zjawiska do konfliktów zbrojnych i aktów terrorystycznych. Na stan bezpieczeństwa wpływa znacznie więcej czynników, których zagadnienia umieszczone są również w treściach edukacyjnych.

Bezpieczeństwo, jako pojęcie nie jest nieprzypisane konkretnej dyscyplinie. Należy, zatem rozpatrywać je jako wartość transdyscyplinarną. Na potrzeby tego artykułu przedstawione zostanie kilka ujęć, w jakich rozpatrywany jest termin bezpieczeństwo. Pierwszym znaczeniem terminu bezpieczeństwo jest przedstawianie go, jako stanu. Formy tak definiowanego bezpieczeństwa przedstawia politolog Daniel Frei:



**Rysunek 1.** Bezpieczeństwo, jako stan

Źródło: Opracowanie własne na podst. R. Jakubczak, J. Flis, *Bezpieczeństwo narodowe Polski w XXI wieku. Wyzwania i strategię*, Warszawa 2006.

Następnym sposobem definiowania terminu bezpieczeństwo jest przedstawianie go, jako nadrzędnej potrzeby, celu, motywu oraz wartości<sup>3</sup>. Według teorii Masłowa bezpieczeństwo jest podstawową potrzebą człowieka. Według tej teorii zaspokojenie wyższych potrzeb jest możliwe tylko wówczas, gdy potrzeby niższego szczebla są już osiągnięte<sup>4</sup>. Dążenie do zapewnienia i utrzymania bezpieczeństwa na przestrzeni dziejów było i nadal jest aktualną aktywnością człowieka. Pierwotnie człowiek zmagał się z niebezpieczeństwami środowiska naturalnego, co zmotywowało go do doskonalenia technik i narzędzi obronnych. Obecnie zaspokojenie bezpieczeństwa jest zadaniem jednostki, państwa oraz instytucji międzynarodowych.



**Rysunek 2.** Tabela Potrzeb A.H. Masłowa

Źródło: [http://www.naukowiec.org/wiedza/psychologia/piramida-potrzeb-maslowa\\_2796.html](http://www.naukowiec.org/wiedza/psychologia/piramida-potrzeb-maslowa_2796.html), (22.09.2016).

<sup>3</sup> A. Polcyn-Radomska, *Wartość, znaczenie i uwarunkowania bezpieczeństwa narodowego*, „Kwartalnik Naukowy” 1(17) 2014, s. 217-220. Piramida potrzeb Masłowa, <http://www.naukowiec.org/wiedza/psychologia/piramida-potrzeb-maslowa>, (22.09.2016).

Stan bezpieczeństwa lub niebezpieczeństwa nie jest czymś stałym, jest on płynny i zmienny. Dlatego bezpieczeństwo należy rozpatrywać również w kategorii procesu. Na rozumienie bezpieczeństwa, jako procesu składają się między innymi:

- działalność jednostek;
- działalność samorządów;
- działalność państw;
- działalność organizacji międzynarodowych<sup>5</sup>.

Opinia publiczna oraz media często wyrażają stanowisko jakoby zapewnianiem bezpieczeństwa miał zajmować się tylko prezydent, minister lub służby mundurowe. Aleksander Bocheniewski przedstawia inne stanowisko dotyczące tej samej kwestii: „Walkę o byt i godność toczy nie rycerstwo raz na rok, ale każdy obywatel – każdego dnia o oczywisty i nadrzędny cel działań każdego społeczeństwa, jakim jest zawsze troska i walka o wzrost sił narodowych”<sup>6</sup>. Trwanie stanu bezpieczeństwa i jego zapewnienie jest więc zadaniem każdego obywatela. Odpowiednie postawy społeczne, dbanie o środowisko, zdrowie, świadomość prawna oraz odpowiedzialne poruszanie się w świecie wirtualnym mają wpływ na zapewnienie bezpieczeństwa. Należy pamiętać, że decyzja jednostki może mieć wpływ na życie całych społeczeństw.

Kolejną definicją bezpieczeństwa jest ujmowanie tego terminu, jako wartości i głównego celu społeczeństw oraz jednostek. Tak rozumiane bezpieczeństwo przedstawia Wojciech Tulibiecki, według którego: „Bezpieczeństwo, tak rozumiane, poprzedza, więc inne wartości, ale samo jest jedną z wartości podstawowych, spełniając rolę instrumentalną dla powstania i istnienia wartości materialnych i duchowych”<sup>7</sup>.

Bezpieczeństwo, jako wartość prezentuje również Józef Kukułka. Autor tak prezentowanego terminu zaznacza zależność bezpieczeństwa ze środkami utrzymania go, jako wartości.



**Rysunek 3.** Składne bezpieczeństwa, jako wartości

Źródło: Opracowanie własne na podstawie J. Kukułka, *Bezpieczeństwo a współpraca europejska – współzależność i sprzeczność interesów*, „Sprawy międzynarodowe” 1982, nr7.

<sup>5</sup> R. Jakubczak, A. Skrabacz, K. Gąsiorek, *Obrona narodowa w tworzeniu Bezpieczeństwa Polski w XXI wieku. Podręcznik do przysposobienia obronnego dla studentek i studentów*, Warszawa 2008. s. 24.

<sup>6</sup> A. Bocheniewski, *Rozmyślenia o polityce polskiej*, Warszawa 1987, s. 31.

<sup>7</sup> W. Tulibacki, *Etyczne aspekty bezpieczeństwa na tle pewnych „stałych” cech natury ludzkiej*, [w:] R. Rosa (red.), *Edukacja dla bezpieczeństwa i pokoju jednoczącej się Europie. Teoria i jej zastosowanie*, Siedlce 1999, s. 33.

Pojęcie bezpieczeństwa mimo, iż może być mylnie przypisywane tylko sferze militarnej, jest pojęciem szerszym. Bezpieczeństwo można rozpatrywać ze względu na:

- obszary jakie obejmuje – bezpieczeństwo: globalne, międzynarodowe, regionalne, narodowe;
- stosunek do obszaru państwa – bezpieczeństwo: zewnętrzne i wewnętrzne;
- dziedzinę w jakiej występuje – bezpieczeństwo: militarne, polityczne, energetyczne, ekologiczne, informatyczne, społeczne, kulturowe; fizyczne i socjalne; strukturalne i personalne<sup>8</sup>.

Powyższa kwalifikacja rodzajów bezpieczeństwa zostanie szerzej opisana w dalszej części artykułu, dotyczącej znaczenia i możliwości zapewnienia bezpieczeństwa poprzez edukację.

## HISTORYCZNE ZNACZENIE EDUKACJI W KONTEKŚCIE OBRONNOŚCI

XXI wiek to czas nieustannych zmian i przeobrażeń. Nowe technologie wypierają tradycyjne sposoby funkcjonowania społeczeństw, natomiast człowiek jest nie tylko obserwatorem tego procesu, co jego częścią. Niezmienne od wieków pozostaje, iż człowiek w swoim życiu kieruje się wartościami. Ów system aksjologiczny jest podstawą decyzji i działań. Znaczna część systemu wartości kształtuje się na przestrzeni nauki szkolnej<sup>9</sup>. Czas ten jest tworzeniem własnego „ja” oraz socjalizacji.

Również obecna sytuacja na arenie międzynarodowej jest skutkiem kierowania się wartościami. Również przedstawiciele grup terrorystycznych dokonują makabrycznych zbrodni, kierując się określonymi kategoriami. Często podłożem ataków terrorystycznych jest religia<sup>10</sup>. Zatem terrorizm jest przykładem, że wartości aksjologiczne mogą zarówno wpływać na zapewnienie, jak i pozbawienie społeczeństw bezpieczeństwa.

Należy, pamiętać, aby podczas procesu edukacji budowano w uczniu system aksjologiczny odnoszący się do uniwersalnych wartości. Edukacja od wieków była gwarantem stabilizacji państwa. Władze różnych epok wykorzystywały proces nauczania do ideologizacji społeczeństwa. W przypadku okresu PRL-u próbowano stworzyć „nowego człowieka”<sup>11</sup>.

Funkcjonowanie oświaty jest niezwykle ważnym elementem każdego społeczeństwa, ponieważ kształtuje wiedzę, buduje system aksjologiczny, ale także wpływa na inne dziedziny życia społecznego tj. administracja, ochrona zdrowia, wymiar sprawiedliwości i inne. Umieszczanie w programie nauczania wartości patriotycznych, narodowych lub odwrotnie antynarodowych np. systemowych (jak we wcześniej wspomnianym okresie PRL-u) jest motywowane ukształtowaniem w młodym obywatelu światopoglądu odpowiadającemu władzy. Na skuteczność tego procesu mają wpływ dwa istotne czynniki:

<sup>8</sup> Słownik terminów z zakresu psychologii dowodzenia i zarządzania, Warszawa 2000, s. 17.

<sup>9</sup> E. Leger, *Jak dzieci uczą się wartości*, Kielce 2005, s. 17.

<sup>10</sup> <http://eszkola.pl/wos/terrorizm-przyczyny-6497.html>, (22.09.2016).

<sup>11</sup> P. Franaszek (red.), *Naukowcy władzy, władza naukowcom. Studia*, Warszawa 2010, s. 97.

- człowiek w okresie dorastania jest podatny na wpływy zewnętrzne, ponieważ jego osobowość jest w trakcie tworzenia;
- nauczyciel jest nie tylko osobą, przekazująca wiedzę dla młodych pokoleń, ale również kluczową postacią dla wszelkich przemian społecznych. Zawód ten należy do tak zwanej grupy zaufania publicznego.

W strategii obronności, edukacja ma za zadanie wprowadzenie ucznia w zagadnienia bezpieczeństwa państwa, realizowane podczas zajęć edukacja dla bezpieczeństwa oraz przekazanie uczniom patriotycznych wartości. Owe wartości według badaczy polskiego systemu edukacyjnego były decydujące w procesie obronności państwa polskiego w czasie II wojny światowej<sup>12</sup>. Zorganizowanie systemu edukacyjnego również w międzywojennej Polsce było trudnym wyzwaniem. Ze względu na wcześniejszą przynależność, tereny na nowo odrodzone w 1918 r. były bardzo zróżnicowane. Proces unifikacji na tych obszarach natrafił na szereg trudności, które były przeszkodą w ujednoczeniu kształcenia w państwie polskim. Należy jednak przyznać słuszność badaczom, którzy zauważyli siłę patriotycznych wartości w potencjale obronnym państwa. Polacy, jako jedyny z europejskich krajów walczyli na wszystkich frontach II wojny światowej. Zarówno podczas wojny jak i w okresie komunistycznym Polacy byli gotowi żyć, walczyć i umierać w „czerwono-białym honorze”. Należy, zatem docenić znaczenie edukacji i promowanych w czasie jej trwania wartości.

Sięgając w głąb historii należy również dostrzec znaczenie edukacji w obronności i bezpieczeństwie narodów. Jeśli przyjrzymy się wychowaniu w starożytnych Atenach już wówczas widzimy, iż chłopców uczono czytania, pisania i zasad matematyki, obok rozwoju fizycznego<sup>13</sup>. Można, zatem wysunąć wniosek, iż od czasów starożytnych edukację intelektualną traktowano na równi z sprawnościami fizycznymi, jako czynnik niezbędny w potencjale zarządzania i obronności państwa.

Na przestrzeni wieków znaczenie edukacji potwierdziło swoje znaczenie. Można pójść nawet dalej w poszukiwaniu znaczenia edukacji w zarządzaniu państwem, prowadzenia wojen i obronności. Strategie, broń i wynalazki są wynikiem odkryć ludzi, natomiast te są wynikiem wiedzy.

## **EDUKACJA W OBECNEJ STRATEGII OBRONNOŚCI PAŃSTWA POLSKIEGO**

Edukacja, jest rozwojem, podczas którego zdobywamy wiedzę i wykształcenie. Na edukację składają się wychowanie, kształcenie i socjalizacja.

Edukacja dla bezpieczeństwa jest wpisana w strategię bezpieczeństwa narodowego. Aby zdefiniować zagadnienie edukacja dla bezpieczeństwa przyjmuje się definicję Roberta Stępnia, który stwierdza, że jest to: „(...) Określony system dydaktyczno-wychowawczej działalności rodziny, szkoły, wojska, środków masowego przekazu, organizacji młodzieżowych i stowarzyszeń, zakładów pracy oraz instytucji państwowych i samorządowych, ukierunkowanej

<sup>12</sup> A. Ćwikliński, *Zmiany w polskiej edukacji w okresie globalizacji, integracji i transformacji systemowej*, No. 129, Wydawnictwo Naukowe UAM 2006, s. 167.

<sup>13</sup> S. Litak, *Historia wychowania*, wyd. trzecie, Kraków 2010, s. 27-29.



na kształcenie systemu wartości, upowszechnienie wiadomości i kształcenie umiejętności ważnych dla zapewnienia bezpieczeństwa narodowego<sup>14</sup>.

W strategii obronności państwa wydanej przez Ministerstwo Obrony Narodowej. w punkcie dotyczącym obrony w czasie pokoju, zadania zapewniające bezpieczeństwo to „edukacja w zakresie obronności oraz patriotyczne wychowanie społeczeństwa”<sup>15</sup>.

Przedmiot *edukacja dla bezpieczeństwa*, przedmiot realizowany w polskich gimnazjach i szkołach ponadgimnazjalnych, jest wynikiem porozumienia Ministerstwa Edukacji Narodowej i Ministerstwa Obrony Narodowej. Cele kształcenia w ramach przedmiotu Ministerstwo Edukacji Narodowej określa następująco:

- „Znajomość powszechnej samoobrony i ochrony cywilnej. Uczeń rozumie znaczenie powszechnej samoobrony i ochrony cywilnej.
- Przygotowanie do działania ratowniczego. Uczeń zna zasady prawidłowego działania w przypadku wystąpienia zagrożenia życia i zdrowia.
- Nabycie umiejętności udzielania pierwszej pomocy. Uczeń umie udzielać pierwszej pomocy w nagłych wypadkach”<sup>16</sup>.

Treści dotyczące bezpieczeństwa nie znajdują się tylko w dziedzinie „edukacji dla bezpieczeństwa”. Andrzej Pieczywok odnosi się do bezpieczeństwa, jako wartości, stwierdzając, że *teoretyczne podstawy edukacji dla bezpieczeństwa tkwią przede wszystkim w tych koncepcjach filozoficznych, psychologiczno-pedagogicznych i socjologicznych, które rozpoznają naturę człowieka i odpowiadają na pytanie, kim jest człowiek, a szczególnie wskazują na bezpieczeństwo, jako potrzebę naturalną w życiu człowieka. Równocześnie edukacja dla bezpieczeństwa czerpie wiedzę z teorii filozoficznych, aksjologiczno-etycznych i pedagogicznych traktując bezpieczeństwo, jako wartość szczególnie cenną i ukierunkowana na działalność wychowawczą (...)*<sup>17</sup>.

Równocześnie z realizowanymi treściami w przedmiocie edukacja dla bezpieczeństwa znaczenie mają zagadnienia realizowane w ramach innych przedmiotów. Proces edukacji obok dostarczenia wiedzy z dyscyplin naukowych ma przyczynić się do rozpoznania swoich możliwości, co wpisuje się w założenie starożytnej maksymy strategicznej dotyczącej zapewnienia bezpieczeństwa: „Poznaj dobrze wroga i poznaj dobrze siebie, a w stu bitwach nie doznasz klęski”<sup>18</sup>.

Rozpatrywanie edukacji, jako jednego z gwarantów bezpieczeństwa odnosi się zarówno do zagadnień związanych z przetrwaniem i zapewnieniem bytu, ale także do zagwarantowania możliwości do samorealizacji i poszerzania i zdobywania wiedzy. Artur

<sup>14</sup> Vide R. Stępień, *Edukacja dla bezpieczeństwa*, materiały z konferencji naukowej 23-34 maja 1994 r., Warszawa 1994.

<sup>15</sup> *Strategia Obronności Rzeczypospolitej Polskiej*, Warszawa 2009, s. 10.

<sup>16</sup> *Podstawa programowa przedmiotu Edukacja dla bezpieczeństwa*, Pobrano z: <https://men.gov.pl/wp-content/uploads/2011/02/8c.pdf>.

<sup>17</sup> Vide A. Pieczywok, *Bezpieczeństwo jako wartość edukacyjna i badawcza*, Warszawa 1998.

<sup>18</sup> <http://docslide.pl/documents/sun-tzu-sztuka-wojny.pdf>, (22.09.2016).

Banaszak w zapewnieniu bezpieczeństwa dopatruje się równego dostępu do edukacji<sup>19</sup>. Prawo do nauki określa Konstytucja RP w artykule 70, który stwierdza, że: „Władze publiczne zapewniają obywatelom powszechny i równy dostęp do edukacji”<sup>20</sup>.

Umożliwienie w procesie edukacji dostępu do nowości technologicznych oraz rozwój w dziedzinie etyki, moralności i obyczajów może bezpośrednio wpłynąć na kilka obszarów wcześniej przedstawionej klasyfikacji pojęcia bezpieczeństwa, oddziałując np. na bezpieczeństwo: informatyczne, społeczne, kulturowe, fizyczne i socjalne, strukturalne i personalne.

Z kolei w trosce o zapewnienie bezpieczeństwa energetycznego wprowadzone zostały treści edukacyjne na wszystkich etapach kształcenia dotyczące ochrony środowiska, źródeł energii, segregacji odpadów oraz prawidłowych postaw w dziedzinie ekologii<sup>21</sup>. Bezpieczeństwo ekologiczne bezpośrednio wiąże się z świadomością populacji ludzkiej. Dlatego jak najbardziej uzasadnionym jest umieszczenie następujących treści kształcenia w procesie edukacji:

- światowy zasób wody pitnej;
- wpływ społeczeństwa oraz nowoczesnych technologii na czystość powietrza;
- korzystanie z opieki zdrowotnej, przyczyny i możliwości leczenia niektórych chorób;
- produkcja żywności, wpływ w produkcji żywności na środowisko;
- świadomy konsumpcjonizm;
- recykling;
- itd.

Zapewnienie bezpieczeństwa ekologicznego jest jednym z kluczowych wyzwań współczesnego świata. Świadomość i wiedza obywateli w zakresie ekologii jest więc pilnym zadaniem edukacji.

Współczesny człowiek napotyka w swoim życiu wiele problemów. To podczas edukacji może poznać sposoby ich rozwiązań. Przydatne jest zapoznanie uczniów i studentów z wynalazkami technologicznymi i osiągnięciami naukowymi. Zdobyte technologiczne powinny być częścią edukacji. Należy jednak uświadomić ludność, iż wynalazki te mogą ułatwić, ale również szkodzić człowiekowi. Na przykład komputery i Internet dają człowiekowi możliwość rozwoju i szybkiej komunikacji między ludźmi znajdującymi się w znacznych odległościach. Mogą jednak też uzależniać i prowadzić do zaburzeń psychicznych. Podobnie rozwój środków transportu powinien prowadzi do zmniejszania barier w poruszaniu się, ale może być też przyczyną kalectwa oraz śmierci. Edukacja zatem powinna być skierowana na wytworzenie świadomości i odpowiedzialności wśród społeczeństwa.

<sup>19</sup> A. Banaszak, *Oświata i edukacja a bezpieczeństwo społeczne* [w:] M. Such-Prygiel (red.), *Bezpieczeństwo Społeczne w XXI wieku w ujęciu socjologicznym, pedagogicznym, prawnym i nauk o zarządzaniu*, Józefów 2013, s. 139-158.

<sup>20</sup> *Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 2 kwietnia 1997 r. uchwalona przez Zgromadzenie Narodowe w dniu 2 kwietnia 1997 r.*, art. 70.

<sup>21</sup> M. Kopczewski, J. Fabisiak, R. Kościelniak, *Edukacja ekologiczna jako ważny komponent edukacji obronnej społeczeństw*, „Zeszyty Naukowe Akademii Marynarki Wojennej”, 2009 4(179), s. 64.



Bezpieczeństwo informacyjne jest związane z rozwojem współczesnego świata. S. Kowalkowski, bezpieczeństwem informacyjnym określa zakres bezpieczeństwa przyjmujący wzrost znaczenia informacji w zachowaniu stabilności współczesnych międzynarodowych systemów ekonomicznych oraz uwzględniający zabezpieczenie przed atakami sieciowymi, a także skutkami ataków fizycznych i plasuje je obok bezpieczeństwa politycznego, militarnego, ekonomicznego, społecznego, kulturowego i ekologicznego<sup>22</sup>. Według E. Nowak i M. Nowaka bezpieczeństwo informacyjne złożone jest z:

- niezagrożonych strategicznych zasobów państwa;
- decyzji organów władzy podjętych na podstawie wiarygodnych, istotnych informacji;
- niezakłóconym przepływie informacji pomiędzy organami państwa;
- niezakłóconego funkcjonowania sieci teleinformatycznych tworzących krytyczną infrastrukturę teleinformatyczną państwa;
- zagwarantowania przez państwo ochronę informacji niejawnych i danych osobowych obywateli;
- zasadę, że prawo do prywatności obywateli jest nienaruszane przez instytucje publiczne, swobodny dostęp obywateli do informacji publicznej<sup>23</sup>.

Wpływ edukacji na zapewnienie bezpieczeństwa informacyjnego odnosi się do podjęcia takich zagadnień, jak: nieuprawnione ujawnienie informacji tzw. wyciek lub przeciek, naruszenie przez władze praw obywatelskich, działalność grup świadomie manipulujących przekazem informacji, przestępstwa komputerowe, cyberterrorizm, czy walka informacyjna.

Wreszcie bezpośredni wpływ na zapewnienie bezpieczeństwa może mieć edukacja międzynarodowa i międzykulturowa. Zapewnienie bezpieczeństwa regionalnego może również wypłynąć z prawidłowo funkcjonującej oświaty. Świadomość kulturowa, geograficzna i regionalna danego obszaru powinna być jedną z kluczowych w dziedzinie edukacji<sup>24</sup>.

Należy również pamiętać, iż jakość edukacji wynika również z finansów, jakie są na nią przeznaczone. Wśród państw Organizacji Współpracy Gospodarczej i Rozwoju (*Organization for Economic Co-operation and Development* – OECD), Polska zajęła 18 miejsce. Statystyki pokazują, że wydatki publiczne na edukację w Polsce spadają. W 2005 r. wyniosły one 5,47 proc. PKB, natomiast w 2011 r. tylko 4,94 proc<sup>25</sup>. Należy dodać bardziej aktualne dane, ponieważ jest druga połowa 2016 r. Najnowsze plany budżetowe zakładają wzrost środków przeznaczonych na edukację w Polsce. Nie ma jednak pewności czy fundusze przeznaczone na kształcenie będą systematycznie podwyższane czy wzrost środków finansowych związany jest z reformą edukacji.

Edukacja oraz programy realizowane w procesie kształcenia mają nie tylko wpływ na bezpieczeństwo i obronność państwa, ale mogą stać się również ich gwarantem. Mądrze

<sup>22</sup> S. Kowalkowski (red.), *Niemilitarne zagrożenia bezpieczeństwa publicznego*, Warszawa 2011, s. 13-15.

<sup>23</sup> E. Nowak, M. Nowak, *Zarys teorii bezpieczeństwa narodowego*, Warszawa 2011, s. 103.

<sup>24</sup> T. Kautz, *Edukacja drogą do bezpieczeństwa*, „Zeszyty Naukowe Akademii Marynarki Wojennej”, 2010 4(183), s. 128.

<sup>25</sup> <http://psig.com.pl/pl/wydatki-na-edukacje-w-polsce-i-szwecji/>, (22.09.2016).

skonstruowany program nauczania i wychowania może wpłynąć na obywateli poprzez zbudowanie fundamentów aksjologicznych i znajomości najnowszych technologii, na których oparte są systemy obronności państwa. Dlatego umiejętne i mądre kierowanie polityką oświaty ma znaczenie nie tylko edukacyjne i kulturowe. Wyniki kształcenia obywateli mogą wpłynąć również na potencjał ekonomiczny, gospodarczy i obronny państwa.

## PODSUMOWANIE

Artykuł ten jest próbą ukazania zależności bezpieczeństwa państwa od procesu kształcenia obywateli. Potencjał intelektualny ludności zamieszkującej dane państwo może wpłynąć na rozwój technologii wykorzystywanej do obronności, a wartości patriotyczne mogą przyczynić się do gotowości obywateli do walki w obronie kraju. Artykuł ten prezentuje przykłady jak władze wykorzystywały edukację do celów zapewnienia bezpieczeństwa. Obecna sytuacja na świecie w postaci konfliktów zbrojnych i ataków terrorystycznych wskazuje, iż wartości i przekonania mogą nie tylko zapewnić bezpieczeństwo, ale również wpłynąć na jego zmniejszenie. Państwa europejskie zmagające się z przestępczością terrorystyczną również w edukacji dopatrują się jednego z gwarantów bezpieczeństwa. We francuskich szkołach od września 2016 r. wdrożony został program dotyczący zachowań w sytuacjach zagrożeń, rozpoznawania ich oraz pierwszej pomocy. W Polsce znaczenie edukacji w kontekście bezpieczeństwa zdaje się być nadal niedoceniane. Znajomość ustaw oraz procedur funkcjonowania instytucji administracyjnych może wpłynąć na zmniejszenie oszustw. Świadomość ekologiczna pomoże żyć społeczeństwu w zdrowym środowisku. Podstawowa wiedza z zakresu zdrowia może zapewnić obywatelom bezpieczeństwo w jego zakresie. Świadomość wykorzystania nowoczesnych technologii może przyczynić się do poprawy bezpieczeństwa informacyjnego i militarnego. Znajomość zwyczajów społecznych i religii innych kultur może wpłynąć na wzrost bezpieczeństwa międzynarodowego.

Artykuł ten ma być przyczynkiem do zainteresowania się edukacją jako jednym ze sposobów zapewnienia bezpieczeństwa. Edukacja w zakresie bezpieczeństwa nie powinna ograniczać się tylko do treści realizowanych w ramach kształcenia w instytucjach, ale obejmować również stałą działalność uświadamiającą obywatela o jego wkładzie w zakresie bezpieczeństwa: globalnego, narodowego i społecznego.

## BIBLIOGRAFIA

- Banaszak Artur. 2013. Oświata i edukacja a bezpieczeństwo społeczne. Bezpieczeństwo Społeczne w XXI wieku w ujęciu socjologicznym, pedagogicznym, prawnym i nauk o zarządzaniu. Wydawnictwo Wyższej Szkoły Gospodarki
- Bocheniewski Aleksander. 1987. Rozmyślenia o polityce polskiej. Warszawa: Krajowa Agencja Wydawnicza

- Ćwikliński Andrzej. 2006. Zmiany w polskiej edukacji w okresie globalizacji, integracji i transformacji systemowej. No. 129. UAM Wydawnictwo Naukowe.
- Litak Stanisław. 2010. Historia wychowania. Wydanie trzecie. Kraków: WAM Wyższa Szkoła Filozoficzno-Pedagogiczna „Ignatianum”.
- Jakubczak Ryszard, Skrabacz Aleksandra, Gąsiorek Krzysztof. 2008. Obrona narodowa w tworzeniu Bezpieczeństwa Polski w XXI wieku. Podręcznik do przysposobienia obronnego dla studentek i studentów. Warszawa: Bellona.
- Kautz Tomasz. 2010. „Edukacja drogą do bezpieczeństwa”. *Zeszyty Naukowe Akademii Marynarki Wojennej* 4 (183) 2009, 123-132.
- Kopczewski Marian, Fabisiak Jacek, Kościelniak Robert. 2009. „Edukacja ekologiczna jako ważny komponent edukacji obronnej społeczeństwa”. *Zeszyty Naukowe Akademii Marynarki Wojennej* 4(179), 63-74.
- Kowalkowski Stanisław. 2011. Niemilitarne zagrożenia bezpieczeństwa publicznego, Warszawa: Wydawnictwo AON.
- Leger Elke. 2005. Jak dzieci uczą się wartości. Kielce: Jedność.
- Nowak Eugeniusz, Nowak Maciej. 2011. Zarys teorii bezpieczeństwa narodowego. Warszawa: Difin.
- Pieczywok Andrzej. 1998. Bezpieczeństwo jako wartość edukacyjna i badawcza. Warszawa: Akademia Obrony Narodowej.
- Polcyn-Radomska Anna. 2014. „Wartość, znaczenie i uwarunkowania bezpieczeństwa narodowego”. *Kwartalnik Naukowy* 1(17): 216-233.
- Stępień Robert. 1994. Edukacja dla bezpieczeństwa, materiały z konferencji naukowej 23-34 maja 1994 r.
- Tulibacki Wojciech. 1998. Etyczne aspekty bezpieczeństwa na tle pewnych „stałych” cech natury ludzkiej. W *Edukacja dla bezpieczeństwa i pokoju jednoczącej się Europie. Teoria i jej zastosowanie*, Siedlce – Chlewiska 1999: WSR-P.
- Słownik terminów z zakresu psychologii dowodzenia i zarządzania, Warszawa 2000: AON.

#### AKTY PRAWNE

- Ministerstwo Obrony Narodowej. 2009. Strategia Obronności Rzeczypospolitej Polskiej.
- Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 2 kwietnia 1997 r. uchwalona przez Zgromadzenie Narodowe w dniu 2 kwietnia 1997 r.

#### ŹRÓDŁA INTERNETOWE

- Piramida potrzeb Masłowa. [http://www.naukowiec.org/wiedza/psychologia/piramida-potrzeb-maslowa\\_2796.html](http://www.naukowiec.org/wiedza/psychologia/piramida-potrzeb-maslowa_2796.html).
- Podstawa programowa przedmiotu Edukacja dla bezpieczeństwa. <https://men.gov.pl/wp-content/uploads/2011/02/8c.pdf>.
- <http://docslide.pl/documents/sun-tzu-sztuka-wojny.pdf>.
- <http://psig.com.pl/pl/wydatki-na-edukacje-w-polsce-i-szwecji>.